

Östra Nordstaden – del 3

November 2023

Östra Nordstaden är en del av stadsdelen [Nordstaden](#) i centrala [Göteborg](#). Den präglades fram till slutet av 1960-talet av 1600-talets stadsplan och de flesta byggnaderna var uppförda i början av 1800-talet. Stadsdelen drabbades fram till år 1813 av flera omfattande stadsbränder. Historiskt fanns det tio kvarter i Östra Nordstaden, men genom rivningarna och uppförandet av nya kontors- och affärshus under 1960- och 1970-talen slogs fler kvarter samman, så att området numera endast omfattar tre kvarter. I området fanns flera emigranthotell och många mindre företag – vid inledningen av omdaningens uppgick antalet företag till 258.

Genom *Projekt Östra Nordstaden* under åren 1959–1975 omdanades och ”[sanerades](#)” hela Östra Nordstaden till köpcentrumet [Nordstan](#). Projektet drevs helt i privat regi av flera byggbolag, vilka samverkade i det gemensamma bolaget Östra Nordstaden AB & Co. Kommanditbolag. Projektets finansiering utfördes av fyra banker. Kommunens fastigheter och gator inom området överläts till [kommanditbolaget](#) och kommunen beslutade om nödvändig [expropriering](#).

Detta är den tredje och avslutande delen i artikelserien om Östra Nordstaden.

Nuvarande kvarter

Kvarteret 2 Hövågen

Östra Hamngatan 2–16 uppfört för [Götabanken](#) i kvarteret Hövågen. Foto: Mattias Blomgren, CC BY-SA 4.0 <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0>, via Wikimedia Commons

Genom omdaning av Östra Nordstaden under åren 1965–1975 ersattes de tidigare åtta kvarteren med två, vilka bestod av mer än 100 tomter. De kvarvarande gatorna har huvudsakligen samma läge som tidigare. Sedan tillkomsten på 1970-talet har flera ombyggnader skett.^[25] Kvarteret 10 Kronobageriet förnyades delvis och Götgatan drogs fram till Norra Hamngatan, varvid Nordstans huvudentré skapades.^[118]

Kvarteret 2 Hövågen omgärdas sedan saneringen av stadsdelen av Kanaltorgsgatan i norr, Nils Ericsonsgatan i öster, Spannmålgatan i söder och Östra Hamngatan i väster och omfattar de tidigare kvarteren Gustavus Primus, Klädpressaren och Hövågen.^{[119][32]}

Fastigheten *Nordstaden 2:15* vid Nils Ericsonsgatan 1 och Kanaltorgsgatan utgörs av ett parkeringshus i sju våningar, vilket uppfördes efter ritningar av [White arkitekter](#) AB under åren 1971–1973 och utgjorde objekt nummer 7 i byggnadsprojektet. Under åren 1986–1988 anlades Lilla Klädpressaregatan, som en förlängning av Götgatan – Nordstadstorget och en anslutning till [Torsten Henriksons gångbro](#) mot [Lilla Bommen](#) byggdes.^[32]

Fastigheten *Nordstaden 2:16*, Östra Hamngatan 2–16, Spannmålgatan 14–16 och Kanaltorgsgatan, är ett affärs- och kontorshus i fem våningar. Det uppfördes under åren 1972–1975 för [Götabanken](#) efter ritningar av [Tengboms arkitekter](#) och utgjorde objekt nummer 9 i byggnadsprojektet. Byggnaden ligger delvis där det tidigare Kanaltorget låg.^[120]

Kvarteret 8 Köpmannen

Östra Hamngatan 18–24 uppfört för [Skandinaviska Banken](#) i kvarteret Köpmannen. Foto: Mattias Blomgren, CC BY-SA 4.0 <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0>, via Wikimedia Commons

Butiksvaruhuset [Femman](#), fastigheten *Nordstaden 8:24*, Nils Ericsonsgatan 3–17, Nordstadstorget 4–8, uppfördes under åren 1971–1973 efter ritningar av [Sven](#)

[Backström](#) och [Leif Reinius](#) och utgjorde objekt nummer 5 i byggnadsprojektet. Det motsvarar de tidigare kvarteren Strykjärnet och Gästgivaren.^[121]

[Scandic Hotel](#) Europa i fastigheten *Nordstaden 8:25*, Nils Ericsonsgatan 19–21, Köpmansgatan 36–42, Postgatan 45–49 och Götgatan 10–12 uppfördes under åren 1970–1973 efter ritningar av E Henlund/[F O Peterson & Söner](#) Arkitektkontor och utgjorde objekt nummer 3 i byggnadsprojektet. Utöver hotellet finns här kontor för F O Peterson & Söner AB, samt Apoteket Vasen. Den nuvarande fastigheten är belägen i det tidigare kvarteret Köpmannens östra del. Vid Nils Ericsonsgatan 19 låg tidigare Hotel Continental.^[122]

Under åren 1971–1973 uppfördes kontors- och varuhuset i fastigheten *Nordstaden 8:26*, Östra Hamngatan 26–28, Köpmansgatan 28–34 och Postgatan 39–43, för Länssparbanken Göteborg efter ritningar av [Sven Brolid](#). Byggnaden utgjorde objekt nummer 4 i byggnadsprojektet. Fastigheten är belägen i det tidigare kvarteret Köpmannens västra del.^[123]

Kvarteren Tenngjutaren och Nålmakaren med totalt 20 tomter slogs ihop till fastigheten *Nordstaden 8:27*, Östra Hamngatan 18–24, Postgatan 22–24 och Nordstadstorget 3–7. Kontors- och varuhuset uppfördes under åren 1971–1973 för [Skandinaviska Enskilda Banken](#) efter ritningar av [Lund & Valentin](#) och utgjorde objekt nummer 6 i byggnadsprojektet. I byggnaden ligger bland annat [Åhléns](#) varuhus. Den tidigare byggnaden Östra Hamngatan 12, där [Handelstidningen](#) hade sin redaktion, låg inom den nuvarande fastigheten.^[124] Skandinaviska Bankens byggnad i kvarteret omfattade 50 000 kvadratmeter, av vilka banken använde hälften och resten hyrdes ut till varuhus, butiker och kontor. Det första spadtaget togs av direktör [Alf Åkerman](#) i maj 1971. Bygget beräknades kosta 132 miljoner kronor och skulle vara halvklart i oktober 1973 och helt klart i februari 1974. Byggnaden uppfördes i sju våningar, varav sex våningar ovan jord och med en fasad med gjutna aluminiumplattor. Skandinaviska Banken flyttade till Östra Nordstaden från lokaler på [Södra Hamngatan](#) och i [Chalmerska huset](#).^[125] Fasaden fick inledningsvis inte godkännande av byggnadsnämnden, då den inte passade ihop med Sparbankens vita fasad i marmor.^[126]

Kvarteret 10 Kronobageriet

Kvarteret Kronobageriet sett från [Brunnsparken](#). Närmast ligger [Thulehuset](#). Foto: Mattias Blomgren, CC BY-SA 4.0 <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0>, via Wikimedia Commons

[Thulehuset](#) med adress Norra Hamngatan 18 – Östra Hamngatan 30–34 och Köpmansgatan 9 A (*Nordstaden 10:20*) är en kontorsbyggnad med butiker. Det uppfördes 1937 i [funktionalistisk](#) stil enligt ritningar av Nils Einar Eriksson för försäkringsbolaget Lif-Thule.^[127]

Kontors- och affärshuset vid Norra Hamngatan 20–22 – Köpmansgatan 11 A–B (*Nordstaden 10:25*) uppfördes under åren 1984–1986 efter ritningar av Nowak–Sundberg Arkitekter AB.^[128]

Norra Hamngatan 24–30 – Köpmansgatan 13–19 (*Nordstaden 10:23*) är ett kontorshus med butiker och restauranger, uppfört år 1968 för [kommanditbolaget](#) Östra Nordstaden & Co efter ritningar av White arkitekter AB/[Armand Björkman](#). Det är uppfört på båda sidor om Götgatan, vilken vid Östra Nordstadens omvandling förlängdes ut till Norra Hamngatan. Före rivningarna låg där åtta olika hus.^[129]

Norra Hamngatan 32–34 – Köpmansgatan 21–25 (*Nordstaden 10:22*) är ett kontorshus med butiker, uppfört år 1967 för kommanditbolaget Östra Nordstaden & Co efter ritningar av White arkitekter AB/[Armand Björkman](#).^[130]

Norra Hamngatan 36 (*Nordstaden 10:15*) är ett kontorshus med butiker, vilket uppfördes år 1827 och har byggts om flera gånger. Det nuvarande utseendet tillkom på 1920-talet. Köpmansgatan 27 utgör bakgårdstomt och innehåller bostäder, restaurang och butik. Det uppfördes år 1891 och är ett av få bevarade 1800-talshus i Östra Nordstaden.^[131]

Norra Hamngatan 38 (*Nordstaden 10:16*) är en del av Hotell Opera. Byggnaden är ursprungligen från år 1823, men har genomgått flera förändringar, bland annat tillkom en hel vindsvåning och

huset försågs med släta funkisfasader år 1930. År 1983 skedde en påbyggnad med en våning, då hotellet bytte regi och namn till Hotell Ekoxen. Köpmansgatan 29, som utgör bakgårdstomt, uppfördes troligen år 1876 och byggdes om år 1930 för Hotell Drott. Liksom grannhuset Köpmansgatan 27 är det ett av få bevarade 1800-talshus i Östra Nordstaden.^[132]

Norra Hamngatan 40 – Nils Ericsonsgatan 25 (*Nordstaden 10:18*) är ett femvånings kontorshus med butik, uppfört år 1912 i [nationalromantisk](#) stil efter ritningar av Arvid Bjerke för apoteket Vasen.^[133]

Nils Ericsonsgatan 23 – Köpmansgatan 29 A (*Nordstaden 10:17*)^[116] utgörs av Hotel Operas nybygge från år 2008, vilket ersatte det gamla Hotel Kung Karl, som revs år 2007.^[117]

Projekt Östra Nordstaden 1959-1975

Östra Nordstaden under uppförande i november 1971. Flygfoto mot norr. Foto: Fotograf okänd, Public domain, via Wikimedia Commons

Östra Nordstaden totalsanerades fram till 1974/1975 och var ”Sveriges största sammanhängande citysanering” och genomfördes helt i privat regi. Kostnaden var motsvarande 2,3 miljarder kronor (1996 års penningvärde). Projektet genomfördes av ett antal byggföretag och finansierades av några affärsbanker i Göteborg och hade stöd av [Göteborgs kommun](#).^[134] Byggfirmorna presenterade en plan för kommunens ledande socialdemokratiska politiker [Torsten Henrikson](#) och [Erik Johannesson](#). En arkitekttävling arrangerades år 1958 beträffande ”Drottningtorgets ordnande”, i vilken professor [Sune Lindström](#) och [Vattenbyggnadsbyrån](#) (VBB) deltog. De föreslog att hela Östra Nordstaden skulle [saneras](#) och ersättas med ett övertäckt shoppingcenter med en central, stor parkering och gågator genom anläggningen.^[135]

I mars 1959 lade [Siab](#) och VBB fram en rapport för ett antal byggare och tio byggfirmor förklarade sig intresserade av att gå in i projektet. De tre stora riksföretagen Svenska Industribyggen AB (Siab), [Bygg-Oleba Olle Engkvist AB](#) och [AB Skånska cementgjuteriet](#) ingick, liksom de sju lokala företagen Gösta Andersson Byggnadsfirma, Byggnads AB Eriksson & Rann, Ernst Järnfelt Byggnads AB, [Yngve Kullenbergs Byggnads AB](#), Byggnads AB J. Alfr. Olsson, [F O Peterson & Söner Byggnads AB](#) och Gunnar Zetterberg Byggnads AB. Företagen bildade bolaget Östra Nordstaden AB & Co. Kommanditbolag.^[136]

Den 2 november 1959 lämnade kommanditbolaget in en skrivelse till fastighetsnämnden, där de beräknade att projektet skulle ta 8–10 år att genomföra och att de tillförsäkrats bankstöd under förutsättning att staden medverkade. Konsortiet räknade med att kunna köpa de flesta byggnaderna, men vid behov skulle man behöva stadens stöd för expropriering, liksom för evakuering av hyresgästerna. Den 10 november 1959 förklarade sig fastighetsnämnden ”i princip villig att medverka till saneringen i enlighet med i skriften gjord hemställan”.^[137]

Totalt fanns det 81 fastigheter i Östra Nordstaden, vilka kommanditbolaget förvärvade under de kommande åren och 1964 ägde det 58 fastigheter. Göteborgs stad ägde tio fastigheter och tre av [Kooperativa Förbundet](#). De övriga tio privatägda fastigheterna kom att exproprieras sedan kommunfullmäktige fattat beslut den 5 mars 1964.^[138] Kooperativa Förbundet förde förhandlingar om att gå med i projektet, men sedan förhandlingarna misslyckats kom även deras fastigheter att exproprieras. Exproprieringen kom att pågå fram till slutet av 1960-talet och projektet försenades. Kommunens fastigheter, liksom gatumark inom området, överläts till kommanditbolaget i utbyte mot mark vid Kanaltorgsgatan, en mellanskillnad på 10 050 000 kr.^[139]

Kommanditbolaget och finansiering

Kommanditbolaget Östra Nordstaden AB & Co bildades den 21 juni 1960. Delägare var de tio byggföretagen, vilka hade lika andelar. Bolagets egna kapital var 0,3 miljoner kronor. Finansieringen gjordes av [Skandinaviska Banken](#), [Svenska Handelsbanken](#), [Sveriges Kreditbank](#) och [Göteborgs Bank](#). Till verkställande direktör utsågs [Frans Persson](#), som tidigare varit fastighetsdirektör i Göteborg och byggmästare Gösta Andersson var ordförande.^[140] Den 1 april 1968 gick Frans Persson i pension och efterträddes av Sture Wickenberg, tidigare projektledare i kommanditbolaget.^[141]

Evakuering

Befintliga hyresgäster evakuerades och i februari 1965 hade 315 av 600 hyresgäster evakuerats.^[142] För att kunna genomföra evakuering fick konsortiets medlemmar ställa upp med andra lokaler, eller så köptes fastigheter in. Evakuering skedde bland annat till [Gårda](#) och [Hultmans Holme](#).^[143] I Östra Nordstaden fanns 258 företag med 1 975 anställda, motsvarande sju procent av alla företag i Göteborg. Tre fjärdedelar av dem, med 90 procent av de anställda, flyttade till andra håll.^[144]

Varuhus

Förhandlingar fördes med [NK](#) om etablering, liksom med [Turitz \(Epa\)](#) och Kooperativa Förbundet ([Konsum](#)). Även [Åhlén och Holm \(Tempo\)](#) visade intresse för en etablering.^[145] KF och NK ändrade sig 1966/1967 då de ansåg att de behövde mindre yta än ursprungligt planerat och sedan [Ferd. Lundquist](#) köpts av NK hösten 1967, valde de att lämna projektet.^[146]

Ekonomiska problem och rivningar

Nils Ericsonsgatan 21–19 med hotell Scandic Europa år. Foto: Mattias Blomgren, CC BY-SA 4.0 <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0>, via Wikimedia Commons

Sedan varuhusen dragit sig ur och [Varabolaget](#) tvekat om hotellbygget, liksom att det i april 1967 införts en investeringsavgift om 25 % på oprioriterade byggen för att dämpa den kraftiga byggkonjunkturen i landet, hamnade projektet i en ny situation. Även bankerna började inta en mer försiktig hållning vad gällde projektets [räntabilitet](#). En utredning om projektet gjordes av [Louis Campanello](#), direktör för [Göta Lejon](#), hösten 1967. Utredningen var positiv till projektet, men föreslog att det skulle byggas en del bostäder i objekt 7 för att undvika en öde stadsdel under kvällar och nätter. Byggarna fick 1969 öka kapitalinsatserna och

borgensåtagandena.^[147] En del av byggbolagen gjorde egna utredningar och Siab, Skånska Cementgjuteriet och Kullenbergs ville minska projektets omfattning, medan de övriga ville fortsätta enligt ursprungliga planer. Bankernas inflytande kom att öka och Skandinaviska Banken var intresserad av att ta över objekt 6 för sitt kontor.^[148] År 1970 lämnade sex av bolagen kommanditbolaget och de löstes ut hösten samma år. Kvar var Gösta Andersson, F O Peterson & Söner, Bygg-Oleba och Siab. Länssparbanken köpte objekt 4 för sitt nya huvudkontor och Skandinaviska Banken bestämde sig för objekt 6, i vilket även Åhléns öppnade varuhus. Götabanken blev senare intressent av objekt 9 och Varabolaget bestämde sig för att bygga hotell Europa i objekt 3. Hotellet blev då Göteborgs största med 400 rum och 700 bäddar. Dispens för den 25 procentiga investeringsavgiften beviljades i maj 1970.^[149]

Rivningar

Rivningar skedde flera gånger genom sprängningar. Nyårsnatten 1970–1971 sprängdes Östra Hamngatan 18, som innehållit Club Yakida. Den 3 oktober 1970 klockan 8.00 sprängdes Calvert-huset vid Norra Larmgatan och den 1 november samma år husen närmast Thulehuset vid Östra Hamngatan. Det sista huset att rivras var Hotell Atlantic vid Nils Ericsonsgatan.^[58] Östra Hamngatan 12, uppfört 1934, sprängdes torsdagen den 29 april 1971 klockan 19.30.^[62]

Byggnadsfaser

I september 1970 började objekten 3–6 byggas. Hösten 1972 invigdes objekten 3, 5 och 7 och objekten 4 och 6 år 1974. Parkeringshuset i objekt 7 blev klart hösten 1972 med 1 200 parkeringsplatser och resterande del två år senare. Götabankens kontor i objekt 9 blev klart 1975. Invigningen av den första etappen av Nordstadstorget skedde den 28 september 1972.^[150]

Läs hela artikeln om Östra Nordstaden på [Wikipedia](#).

Text: Artikeln [Östra Nordstaden](#) på Wikipedia, licensierad enligt [Creative Commons Erkännande-dela-lik 4.0 Unported](#)